

Nr 300.

Av herr **Nordenson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.

Det förslag till *arbetstidslag för detaljhandeln*, som Kungl. Maj:t i proposition nr 349 förelagt årets riksdag, bygger i huvudsak på hittills gällande arbetstidslag. Den viktigaste ändringen är lagens utsträckande till att omfatta jämväl detaljhandelsföretag, som sysselsätta allenast en arbetstagare. I samband härmed ha även ett par smärre modifikationer vidtagits i lagen.

Nuvarande handelsarbetstidslag antogs av 1939 års lagtima riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1940, alltså några månader efter krigsutbrottet. Det var följaktligen vid en från handelns synvinkel ytterligt ogynnsam tidpunkt, som lagen genomfördes.

Svårigheterna för detaljhandeln ha sedermera oavbrutet skärpts. Till följd av såväl varubristen och priskontrollen som de stigande omkostnaderna ha förtjänstmöjligheterna kraftigt minskat. Samtidigt har ransoneringsåtgärdernas och omsättningskatternas genomförande väsentligt ökat arbetet i detaljaffärerna. Arbetstidslagens införande har emellertid i icke ringa grad inskränkt möjligheterna att utan extra kostnader få detta merarbete utfört, något som för köpmännen framstår som en uppenbar orättvisa.

Inom en utbredd köpmannaopinion hade man hoppats, att statsmakterna i rådande läge skulle suspendera arbetstidslagen, åtminstone så länge kriget varade. Då man icke velat vara med härom, måste desto större vikt läggas vid att lagens bestämmelser mildras och bättre anpassas efter förhållandena inom detaljhandeln.

Inledningsvis må här erinras om att det enhälliga betänkande, som arbetsutredningen angående affärs- och kontorsanställda avgav den 31 december 1937, utmynnade i ett förslag, som sökte tillgodose såväl köpmännens som de anställdas intressen. Förslaget upptog regeln om 48 timmars arbetsvecka, men en smidigare fördelning av arbetstiden möjliggjordes därigenom, att densamma skulle utgöra 48 timmar i veckan i genomsnitt för varje åttaveckorsperiod. Propositionen i ämnet till 1939 års riksdag innebar en stark radikaliserings av kommittéförslaget till köpmännens nackdel. Riksdagen biföll propositionen i stort sett i oförändrat skick.

Även mot denna bakgrund synes det vara i hög grad befogat att nu söka åvägabringa erforderliga jämkningar i handelsarbetstidslagen med hänsyn till detaljhandelns särskilda betingelser.

Det är framför allt i fyra huvudpunkter som erinringar i detta sammanhang kunna göras gentemot det föreliggande lagförslaget.

Från lagens tillämpning har bl. a. undantagits »befattningshavare i överordnad ställning». Med hänsyn till arbetsförhållandenas natur inom detaljhandeln har begreppet överordnad befattningshavare erhållit en alldeles för snäv innebörd. Vid bedömning av arbetsledarefunktionen i en detaljhandelsaffär får man icke bygga på samma grunder, som tillämpas inom industrien. På enahanda sätt som en köpman själv brukar göra, kan en arbetsledare i en affär normalt deltaga i den underordnade personalens arbete men ändå intaga en lika otvetydig förmansställning som en industriell arbetsledare, vilken endast undantagsvis tar del i de underlydande arbetstagarnas arbete. Under alla förhållanden borde det vara klart, att butiksföreståndare skulle falla utanför lagen.

I propositionen invändes, »att förhållandena mången gång äro sådana, att butiksföreståndarens arbete endast obetydligt skiljer sig från det, som vanliga arbetstagare inom detaljhandeln utföra». Risken för att föreståndarebegreppet får en för vid omfattning torde emellertid kunna elimineras genom att man i motiven till lagen definierar detsamma på sådant sätt, att själva föreståndareställningen klart markeras.

I lagförslaget 4 § har man bibehållit regeln, att ordinarie arbetstiden skall utgöra 48 timmar per kalendervecka med allenast en mindre modifikation beträffande sådana affärer, vilka i regel hålla öppet på sön- och helgdagar. Under förberedelserna till nu gällande arbetstidslag för detaljhandeln gav en enstämmig köpmannaopinion uttryck åt uppfattningen, att ordinarie arbetstiden borde uttagas efter en genomsnittsberäkning, så att arbetstiden skulle utgöra 48 timmar i veckan i genomsnitt för varje period om tretton veckor. Härigenom skulle arbetstiden bättre kunna regleras efter den naturliga rytmen i affärerna med beaktande av de starka säsongvariationerna inom ett flertal branscher.

Den praktiska erfarenheten synes till fullo hava ådagalagt olägenheten av att inom detaljhandeln ordna arbetstiden efter allmänna arbetstidslagens mönster. Behovet av en genomsnittsfördelning per trettonveckorsperiod har icke minst understrukits i förhandenvarande krisläge.

Departementschefen gör i propositionen gällande, att rätten till överflyttning av arbetstid icke skulle ha visat sig oundgängligen nödvändig, eftersom man i det före arbetstidslagens ikraftträdande gällande riksavtalet mellan Handels Arbetsgivareorganisation — eller som den då hette Köpmännens Garantiförening — och Svenska Handelsarbetareförbundet stadgat 48 timmars arbetsvecka utan någon genomsnittlig beräkning för längre period. Denna bestämmelse bör emellertid ses i samband med övertidsreglerna i nämnda riksavtal. Det hette sålunda i avtalet: »Som övertid räknas ej expediering av kunder, som äro inne i affären vid stängningstiden men ej hunnit expedieras, ej heller den tid, som åtgår för den dagliga städningen och iordningställandet av affärslokalen, till vilka göromål även räknas redovis-

ning av kassa samt skötseln av färska varor». Enligt riksavtalet utgick vidare icke övertidsersättning för arbete med en julslyktning samt års- och halvårsinventering. Någon tidsbegränsning för uttagande av dessa arbetsuppgifter utöver 48 timmar per vecka var icke stipulerad i riksavtalet.

I lagförslaget 8 § föreskrives, att särskild ersättning skall utgå för allt arbete å övertid.

Såväl statsmakterna som arbetsmarknadsorganisationerna i vårt land ha vid mer än ett tillfälle hävdad principen, att parterna själva böra få bestämma i alla lönefrågor utan statlig inblandning. Denna principens upprätthållande är av utomordentlig betydelse för utvecklingen av ett sunt organisationsväsende. Varje avsteg från densamma är i det långa loppet till skada för bägge parter.

Hyser man denna uppfattning, kan det icke vara motiverat att göra undantag för frågan om övertidsersättningens reglering. Även denna fråga böra parterna få ordna i frihet sinsemellan. Bestämmelsen i lagens 8 § synes jämväl onödig från social skyddssynpunkt med den fasta förankring, som arbetsmarknadsorganisationerna vunnit inom handeln.

9 § i lagförslaget meddelar särskilda regler om rasternas anordnande. Det har icke ansetts erforderligt att intaga dylika föreskrifter varken i allmänna arbetstidslagen eller i lantarbetstidslagen. Det synes icke heller vara av behovet påkallat att medtaga rastbestämmelser i arbetstidslagen för detaljhandeln. Till stöd för denna mening må följande anföras ur det för handeln representativa yttrande, som avgivits av Handelns Arbetsgivareorganisation över 1941 års arbetstids- och butiksstängningssakkunnigas betänkande:

»Arbetet i detaljaffärerna är av mångskiftande art. Det växlar efter bransch och ort, efter kundkretsens sammansättning och efter tiderna på året. Men ett drag är i stort sett gemensamt: principaler och medhjälpare gå sida vid sida i arbetet, och mellan dem utvecklas mera personliga relationer än mellan chefer och anställda i ett storindustriellt företag. För trivseln på arbetsplatsen är det därför nödvändigt, att köpmannen och hans personal i görligaste mån söka anpassa sig efter varandras individuella önskemål. Icke minst gäller detta beträffande ett sådant spörsmål som rasternas anordnande, vilket behandlas i 9 §. Det är vår bestämda övertygelse, att denna angelägenhet regleras vida bättre av parterna än medelst lagstaddanden. Parterna kunna vid rasternas förläggning och fördelning taga hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall i fråga om avståndet till den anställdes hem, kundfrekvensens växlingar olika dagar, personalens intresse av längre sammanhängande ledighet viss veckodag o. s. v. Det är visserligen riktigt, att arbetsgivare och arbetstagare kunna erhålla arbetsrådets dispens att organisera rasterna på annat sätt än lagen stipulerar, därest de så önska. Men varför skall överhuvud myndighets tillstånd erfordras härför? Ingens

intressen trädas för nära, om köpmännen och deras medhjälpare fritt få ordna rasterna efter vad de själva finna mest ändamålsenligt.»

På grund av vad nu sagts hemställes,

att riksdagen måtte besluta, att förslaget till arbetstidslag ändras sålunda

att butiksföreståndare undantagas från lagens tillämpning,

att ordinarie arbetstiden enligt 4 § skall utgöra i genomsnitt 48 timmar i veckan för varje period om tretton veckor, samt

att 8 § angående övertidsersättning och 9 § angående raster utgå.

Stockholm den 17 juni 1942.

Harald Nordenson.